

K problémům periodizace dějin Slezska v letech 1938-1945

Mečislav Borák

In: *K periodizaci dějin Slezska*. Opava, Slezská univerzita 2008, s. 189-197. ISBN 978-80-7248-496-6.

Poněkud se stydím za svou snahu vymezovat periodizační mezníky v období dějin dlouhém pouhých šest či sedm let, když tady včera kolegové zaměření hlouběji do minulosti obtížně hledali opěrné body nezřídka v celých staletích. Kolega archeolog dokonce hrdě prohlásil, že pro periodizaci vývojových etap žádné události vůbec nepotřebuje, a kolega kunsthistorik se místo hledání mezníků rozhodl „vnořit do chvějivého proudu uměleckých směrů“; oběma jen tiše závidím.

Zdálo by se, že alespoň koncový mezník našeho období je nesporný – konec druhé světové války v roce 1945. Naprostá většina prací o novodobých dějinách Evropy i Slezska se na tomto mezníku shoduje, ať již jde o práce německé (např. Conrads),¹ polské (např. Popiołek, Galasovi)² nebo české (např. Žáček).³ Rok 1945 přinesl tak zásadní proměnu Evropy i Slezska, že jeho význam jako jednoho z rozhodujících předělů minulého století je vnímán jako nepochybný. Přesto se však již objevily argumenty, a určitě stojí zato se nad nimi zamyslet, které kladou takový mezník nikoliv na konec, ale na začátek druhé světové války. Vždyť rokem 1939 definitivně skončila stará Evropa a nápor totalitních režimů začal z gruntu měnit i podobu Slezska. Takový názor zastává např. německý historik J. Bahlcke,⁴ a vyslovil se zde pro něj i polský historik Ryszard Kaczmarek.⁵

Mnohem větší názorová různorodost obklopuje stanovení počátečního mezníku našeho období. Zrcadlí se zde především stanoviska národních historiografií, daná poněkud odlišným vývojem jednotlivých částí historického území Slezska. Těžko se divit např. Conradsovi, který vychází z dějin pruského Slezska, že sleduje kontinuitu vývoje

¹ CONRADS, N. (ed.): *Deutsche Geschichte in Osten Europas. Schlesien*. Berlin 2002.

² POPIOŁEK, K.: *Historia Śląska od pradziejów do 1945 roku*. II. wyd. Katowice 1972; GALAS, Alicja a Artur: *Dzieje Śląska w datach*. Wrocław 2004; viz též CZAPLIŃSKI, M. – KASZUBA, E. – WAŚ, G. – ŻERELIK, R.: *Historia Śląska*. Wrocław 2002.

³ ŽÁČEK, R.: *Dějiny Slezska v datech*. Praha 2004.

⁴ BÄHLCKE, J.: *Schlesien und die Schlesier*. München 2000.

⁵ Podle jeho vyjádření v diskusi není pro periodizaci dějin nutné hledat mezníky, historické „cézury“, ale spíš se snažit postihnout charakter jednotlivých etap. Spojení obou totalitních režimů do jednoho celku umožňuje dát jasně najevo, že podstatné změny ve Slezsku začaly už vyhnáním od Němců na začátku války, nikoliv až vyhnáním Němců po válce.

v obsáhlém celku od prusko-rakouských válek až k „německé katastrofě“ v roce 1945. Podobně, byť do kratších dějinných úseků, zařazují válečný vývoj Slezska i někteří polští historikové, např. souborná práce z Wrocławu sleduje v jedné kapitole Slezsko od první až do konce druhé světové války, nebo Galasovi od roku 1918 do roku 1945.⁶

Práce s nutným vymezením podrobnějšího členění vývoje, které chtějí o událostech souvisejících s druhou světovou válkou pojednat samostatně, pokládají za počáteční mezník obvykle rok 1939, tedy rok vypuknutí války. Je významný především pro polskou historiografii, neboť přepadení Polska nacistickým Německem v září 1939 přivedlo násilný zánik polské správy Horního Slezska. Méně důležitý je pro historiografii německou, neboť pro Dolní Slezsko a část Horního Slezska, které se už před válkou nacházely v Německu, nebyl rok 1939 žádnou zásadní změnou. A nebyl jí ani pro historiografii českého Slezska, neboť většina jeho území se do područí Německa dostala hned po Mnichově, tedy už v říjnu 1938, a setrvala v něm až do května 1945.⁷ I převážná část českého Těšínského Slezska se dostala do rámce polského státu už v říjnu 1938, a sdílela jeho osud i v září 1939.⁸ Jedině jihozápadní část Těšínského Slezska, dlouhý pruh území na východním břehu řeky Ostravice až k jejímu soutoku s Odrou, tedy zhruba někdejší politické okresy Frýdek a Slezská Ostrava, se do německého područí dostala v roce 1939, ale nikoliv na začátku války 1. září, nýbrž již při okupaci zbytku českých zemí 14. a 15. března 1939.⁹ Pokud tedy klademe při pohledu na dějiny Slezska důraz na druhou světovou válku, můžeme vycházet ze členění polské historiografie a vidět počáteční mezník v září 1939, jak činí také některé práce německé (Bahlcke) i české (Žáček).¹⁰ Pokud se ale soustředíme na výklad dějin českého Slezska, je nezbytné vyjít už z roku 1938, tedy za situace, jež válku o rok předcházela. Tento názor zastává většina českých prací na toto téma.¹¹

Všechna tato hlediska bude muset chystaný výzkum vhodným způsobem respektovat již při volbě vnitřní periodizace celého období, jež obvykle vychází z

⁶ CONRADS, N. (ed.), c. d.; CZAPLIŃSKI, M. – KASZUBA, E. – WAŚ, G. – ŻERELIK, R., c. d.; GALAS, Alicja a Artur, c. d.

⁷ V rámci vládního obvodu Opava v Říšské župě Sudety, Hlučínsko pak v rámci okresu Ratiboř ve vládním obvodu Opole v Říšské provincii Slezsko (od roku 1941 Horní Slezsko).

⁸ Nejprve v rámci okresů Cieszyn a Frysztat Slezského vojvodství v Katovicích, později v rámci okresu Teschen ve vládním obvodu Katovice Říšské provincie Slezsko (od roku 1941 Horní Slezsko).

⁹ V rámci Protektorátu Čechy a Morava. Je zřejmé, že okupanti vytvořením tohoto názvu nerespektovali skutečnost, že zabrali i tuto část historického území Slezska. Podobně se choval poválečný komunistický režim, když celé české Slezsko zařadil do útvaru pod názvem Severomoravský kraj, přestože v něm slezská území tvořila naprostou většinu.

¹⁰ BAHLCHE, J., c. d.; ŽÁČEK, R., c. d.

¹¹ Např. GAWRECKI, D. a kol.: *Dějiny Českého Slezska 1740-2000*. Opava 2003; *Nástin dějin Těšínska*. Ostrava-Praha 1992.

mezníků týkajících se průběhu druhé světové války, z významných vnitropolitických událostí, z výrazných správních změn, ze specifik okupační politiky a odbojového hnutí apod. Bude zapotřebí hledat jednotící momenty ve vývoji Slezska, jež vlastně za války až na výjimku „sudetských“ a protektorátních částí patřilo ke slezským provinciím nacistického Německa. Pohled německé historiografie, vycházející z někdejšího pruského Slezska, a pohled polské historiografie, zahrnující především někdejší polské Horní Slezsko,¹² musí být patřičně srovnán s vývojem v českém Slezsku,¹³ především s vývojem ve vládním obvodu Opava, v tzv. Východních Sudetách. Shodné momenty vývoje lze jistě hledat např. v ekonomických vazbách těžkého průmyslu Slezska, či při hledání odpovědi na otázku, proč se nerealizovaly koncepce sloučení českého Slezska s německým, vytvoření Hornoslezsko-ostravské župy, nebo připojení českého Těšínského Slezska k Protektorátu Čechy a Morava. Předmětem komparace musí být např. specifika nacistické správy v jednotlivých částech Slezska, v mnohém odlišná v Dolním Slezsku a v okupovaných oblastech Horního Slezska. Je zapotřebí provést komparaci okupační politiky na okupovaných územích, zvl. národnostní, porovnat specifika odboje proti okupantům apod. V další fázi výzkumu pak bude nezbytné přistoupit ke komparaci vývoje ve Slezsku s vývojem v jeho nejbližším okolí – v ostatních oblastech včleněných do Říše, v původní Staré říši, v Generálním gouvernementu a v Protektorátu Čechy a Morava. Zjištěné shody a rozdíly pomohou lépe charakterizovat specifičnost vývoje Slezska ve sledovaném období.

Souhlasím s názorem Jarosława Malického, který zde včera přednesl, že periodizaci dějin Slezska je zapotřebí odideologizovat, zbavit dobových politických nánosů, znesnadňujících porozumění charakteru dějinných událostí. Z mnoha příkladů, jimiž v tomto ohledu novodobé dějiny Slezska oplývají, jsem vybral rok 1938, počáteční mezník mnou sledovaného období. Pokusím se v další části svého příspěvku ukázat, jak už sama terminologie spjatá s tímto mezníkem ovlivňuje hodnocení významu a interpretaci událostí, jejichž symbolem se tento rok v dějinách Těšínského Slezska stal.

¹² Kromě značného množství monografií existuje již polská syntéza celého vývoje – KACZMAREK, R.: *Górny Śląsk podczas II wojny światowej. Między utopią niemieckiej wspólnoty narodowej a rzeczywistością okupacji na terenach wcielonych do Trzeciej Rzeszy*. Katowice 2006.

¹³ Zatímco na vývoj v Sudetách existuje již obsáhlý pohled německý (GEBEL, R.: *„Heim ins Reich!“ Konrad Henlein und der Reichsgau Sudetenland (1938-1945)*. München 1999) i český (KURAL, V. – RADVANOVSKÝ, Z. a kol.: *„Sudety“ pod hákovým křížem*. Ústí nad Labem 2002), vývoj na Hlučínsku a na Těšínsku shrnují prozatím jen dílčí studie (PLAČEK, V.: *Hlučínsko v letech 1938-1945*. In: *Historie okupovaného pohraničí 1938-1945*, sv. 11, Ústí nad Labem 2006, s. 137-191; BORÁK, M.: *Těšínské Slezsko v rámci okupovaného pohraničí v letech 1938-1945*. In: *Tamtéž*, s. 83-135).

Vzpomínám si, jak jsme v roce 1994 otevírali novou muzejní expozici Památníku životické tragédie v Havířově-Životicích. Snažili jsme se v ní představit vývoj na Těšínsku v letech 1938-1945, včetně vývoje v jeho protektorátní části a v Pobeskydí. Domnívali jsme se, že se nám konečně podařilo vytvořit objektivní a dosti podrobný výklad o represích vůči Polákům i o členité struktuře polského odboje na českém Těšínském Slezsku. Proto nás poněkud zaskočilo, když tehdejší návštěva studentů historie z Katovic tento výrazný posun v prezentaci exponátů pominula, a zapsala do návštěvní knihy stížnost na označení expozice názvem „Okupace a odboj na Těšínsku 1938-1945“. Situace se opakovala před dvěma lety při vydání metodického textu průvodce touto expozicí, kdy se mezi stěžovatele oficiálně zařadil i Kongres Poláků v České republice. Předmětem sváru bylo spojení slova „okupace“ s letopočtem 1938, neboť se tak přiřazoval polský zábor Těšínska k okupaci německé, k níž zde došlo až v roce 1939.

Ono spojení se do názvu dostalo spíše jen z nutnosti stručně vyjádřit, že expozice zachycuje celé historické období od Mnichova po konec války, po něž se české Těšínsko vyvíjelo mimo rámec zbytku českých zemí. Česká (stejně jako dříve československá) historiografie však tohoto označení běžně používá pro všechny pomnichovské územní ztráty předválečného Československa, ať už k nim došlo ve prospěch Německa, Polska či Maďarska. Pojmu „okupace“ užívá například i nejnovější syntéza českých dějin pro období let 1938 – 1945 (Gebhart, Kuklík) vedle termínů „zábor“ , „anexe“ , „delimitace“ , stejně jako označení „obsazené“ či „odstoupené“ území.¹⁴ Existuje i vědecké periodikum s názvem „Historie okupovaného pohraničí 1938 – 1945“, jež zkoumá vývoj nejen v oblastech českých zemí připojených v roce 1938 k Německu (vládní obvody Karlovy Vary-Cheb, Ústí nad Labem a Opava v nově zřízené Říšské župě Sudety, jižní Morava v rakouské župě Dolní Dunaj, jižní Čechy a část Šumavy v župě Horní Dunaj, další část Pošumaví v Bavorsku, Hlučínsko v pruském Slezsku), ale zahrnuje sem i část Těšínského Slezska připojenou k Polsku.¹⁵

Používání rozdílných pojmů pro období polské správy „Záolží“ v letech 1938 – 1939 je příznačné pro rozdílné hodnocení významu tohoto období v české a polské historiografii. Zatímco pro polské historiky je v této souvislosti termín „okupace“ zcela nepřijatelný, čeští zase odmítají přijmout v Polsku často užívaný pojem „revindikace“

¹⁴ GEBHART, J. – KUKLÍK, J.: *Velké dějiny zemí Koruny české*. Sv. XVa – 1938-1945. Praha-Litomyšl 2006, s. 15-18.

¹⁵ *Historie okupovaného pohraničí 1938-1945*. Sv. 1-12. Ústí nad Labem 1998-2006.

(rewindykacja). Zároveň nelze přehlédnout, že se užívání těchto a jiných pojmů v průběhu let měnilo v závislosti na dobové politické situaci, jež vymezovala jejich společenskou přiměřenost. Pokusím se to doložit na několika příkladech z dobových dokumentů. Nebudu vycházet z terminologie dobového tisku ani z řečí politiků, jež mohou být propagandisticky a ideologicky zabarveny, ať již by se jednalo o strůjce anexe nebo o její oběti. Pominu i relace vojenských a zpravodajských služeb, s jejich specifickým jazykem nezastírajícím úmysly chystaných akcí. Soustředím se spíše na jazyk diplomatů, neboť ten musel i ve vypjatých chvílích brát ohled na mezinárodní zvyklosti, a charakterizovat události přesně a výstižně, s co nejmenší příměsí propagandistického nadšení. Naskýtá se k tomu i vhodná příležitost, neboť nedávno vyšel příslušný svazek polských diplomatických dokumentů z roku 1938.¹⁶

Zatímco polské diplomatické nóty z konce září 1938, požadující úpravu hranice ve prospěch Polska, byly v označení tohoto kroku velmi opatrné, když jej označovaly za „rektifikaci“ (rektyfikacja)¹⁷ a „územní cesi“ (cesja terytorialna),¹⁸ jiné diplomatické dokumenty byly mnohem otevřenější. Slovo „revindikace“, které dnes patří k nejužívanějším, se v nich kupodivu tehdy skoro nevyskytovalo, našel jsem jen jednu zmínku ve zprávě vyslance v Bukurešti ze 6. září 1938.¹⁹ Stejně tak se jen jednou vyskytlo svérázné slovní spojení „dekompozice [rozložení] Československa“ (dekompozycja Czechosłowacji), jež použil ve své instrukci z 18. října ministr zahraničí J. Beck,²⁰ nebo slovo „odstoupení“ (ustąpienie) v oběžníku ministra Becka ze 17. září,²¹ případně též slovo „zabírání“ (zajmowanie) v telegramu vyslance v Římě z 1. října.²² Dvakrát se objevil výraz „vstup“ (wkroczenie) – v telegramu téhož vyslance ze 26. září²³ a z 1. listopadu,²⁴ a výraz „připojení“ (przyłączenie) – v relaci vyslance v Berlíně o

¹⁶ *Polskie Dokumenty Dyplomatyczne 1938*. Red. M. Kornat. Warszawa 2007.

¹⁷ LANDAU, Z. – TOMASZEWSKI, J.: *Monachium 1938. Polskie dokumenty dyplomatyczne*. Warszawa 1985, s. 437-439. Nóta ze 27. září 1938 užívá v originále francouzský výraz „rectification“.

¹⁸ Tamtéž, s. 496-499. Ultimativní nóta ze 30. září 1938 užívá výraz „cession territorial“.

¹⁹ *Polskie Dokumenty Dyplomatyczne 1938*, c. d., s. 667 (dokument 373): „Rząd czechosłowacki winien szybko uznać te nasze rewindykacje...“

²⁰ Tamtéž, s. 700 (dokument 387): „...do realizacji naszych zasadniczych celów w związku z dekompozycją Czechosłowacji.“

²¹ Tamtéž, s. 583 (dokument 304): „...żądaniem doraźnego ustąpienia ograniczonego, bezspornie polskiego regionu...“

²² Tamtéž, s. 646 (dokument 358): „...może lepiej byłoby nie spieszyć się zbyttnio ze zbrojnym zajmowaniem Śląska Cieszyńskiego, który i tak bezwzględnie otrzymamy.“

²³ Tamtéž, s. 579 (dokument 302): „Zapytał mnie, czy wkroczymy do Czechosłowacji jednocześnie z Niemcami.“

²⁴ Tamtéž, s. 745 (dokument 407): „...w przeddzień naszego wkroczenia na Śląsk...“

rozhovoru s Görigem z 1. října,²⁵ a v dokumentu Ministerstva zahraničních věcí z doby po 1. listopadu.²⁶ Třikrát figuruje výraz „získání“ (odzyskanie) – v instrukci ministra zahraničí pražskému vyslanci ze 30. září,²⁷ a ve zprávě velvyslance v USA z 19. října.²⁸ Rovněž třikrát se objevilo slovo „zajęcie“, jež by šlo přeložit nejspíš jako „zábor“. Užil ho ministr Beck ve své instrukci ze 27. září,²⁹ vyslanec Lipski ve zprávě z Berlína 4. října,³⁰ a vyslanec v Římě ve zprávě z 1. listopadu.³¹

A největší překvapení nakonec: nejčastějším polským výrazem v diplomatických dokumentech té doby bylo slovo „okupace“ (okupacja), jež se objevilo v souvislosti s obsazením Zálží celkem pětkrát. V instrukci ministra zahraničí ze 30. září se psalo: „...według naszej tezy okupujemy jedynie przyznane nam w zasadzie tereny.“³² Ředitel Kabinetu ministra zahraničí psal 1. října: „...termin okupacji płynie od godz. 12, 1 paźdz., przez 24 godziny.“³³ Sám ministr Beck sděloval 5. října telegramem do Říma: „Nasza okupacja idzie bez przeszkód.“³⁴ Vyslanec v Paříži hlásil 8. října do Varšavy výsledek své rozmluvy s ministrem Bonnetem: „Zakomunikowałem mu, iż zgodnie z treścią naszej noty wysłanej do Pragi, okupacja przez wojska polskie nie musi się zacząć natychmiast po godzinie 12-ej...“³⁵ A konečně v instrukci pro vyslance v Berlíně ze 20. října uvádí ministr Beck: „Nasze rozmowy z Czechami co do ostatecznej delimitacji posuwają się naprzód, przy czym ograniczyliśmy naszą pretensję do stosunkowo nieznacznych uzupełnień okupowanego przez nas terenu na Śląsku, tak że nie tylko nie ma mowy o przekroczeniu Ostrawicy, ale na jej wschodnim brzegu jesteśmy skłonni zrezygnować z Polskiej Ostrawy i jej okręgu górniczego.“³⁶

Z našeho rozboru tedy jednoznačně vyplývá, že slovo „okupace“, uváděné v souvislosti s připojením podstatné části českého Těšínska k Polsku v roce 1938, bylo

²⁵ Tamtéž, s. 651 (dokument 363): „Komunikując całkiem poufnie Panu Ministrowi, prosiłbym o dyrektywę, czy w razie dalszych podobnych sugestii ze strony niemieckiej odnosić się do nich pozytywnie, czy też odrzucić myśl przyłączenia Morawskiej Ostrawy do Polski.“

²⁶ Tamtéž, s. 748 (dokument 409): „Przyłączonym zostaje do Polski terytorium...“

²⁷ Tamtéž, s. 638 (dokument 352): „...sprawa odzyskania ziem, do których mamy słuszne prawo.“

²⁸ Tamtéž, s. 713 (dokument 392): „...sprawa odzyskania Cieszyna przez Polskę była dobrze rozwiązána...“; „...sprawa odzyskania Śląska Cieszyńskiego wywołána była żywiołowym naporem całej Polski...“

²⁹ Tamtéž, s. 593 (dokument 314): „...decyzja rządów jest realna w formie zajęcia przez wojska R. P. powiatów Cieszyńskiego i Frysztackiego...“

³⁰ Tamtéž, s. 659 (dokument 367): „...w każdym razie byłoby požádaným jak najszybsze zajęcie rejonu Bohumina.“

³¹ Tamtéž, s. 745 (dokument 407): „...rząd nasz zdecydował zająć należące się nam części Śląska równocześnie z Niemcami.“

³² Tamtéž, s. 639 (dokument 352).

³³ Tamtéž, s. 648 (dokument 360).

³⁴ Tamtéž, s. 662 (dokument 370).

³⁵ Tamtéž, s. 674 (dokument 376).

³⁶ Tamtéž, s. 716-717 (dokument 394).

ve své době slovem zcela běžně užívaným i na nejvyšších místech polské diplomacie. Co tedy způsobilo, že je dnes pro Poláky slovem naprosto nepřijatelným, ba přímo urážlivým? Zdá se, že po hrůzách německé okupace Polska i Československa, jež se netajila genocidními záměry vůči slovanským národům a zčásti je i začala naplňovat, se význam tohoto slova změnil a získal jiný kontext, než tomu bylo před válkou.

Pro srovnání stručně připomeneme též československé diplomatické dokumenty z oné doby. Edice „Dokumenty československé zahraniční politiky“ zahrnuje pro rok 1938 prozatím jen období do 5. října, takže máme k dispozici mnohem méně srovnatelných údajů. Je z nich zřetelné, že česká diplomacie převážně jen reagovala na polské požadavky a přebírala tudíž původní pojmy z polských zdrojů. Ministr zahraničních věcí Krofta ve své instrukci do Varšavy ze 28. září např. uvádí, že „Papée žádá okamžité *odstoupení* Těšínska“, a že by bylo vhodné obrátit se k mezinárodní komisi, „kdyby Poláci trvali na *obsazení* Těšínska“.³⁷ Podobně zpráva ministra Krofty z 1. října hovoří o polském ultimátu, „které žádá *odstoupení* tří územních částí Těšínska“.³⁸ Hlášení z Varšavy ze 4. října uvádí rozhovor s náměstkem polského ministra zahraničí Arciszewským, který přislíbil uvolnění dopravy „hned po *obsazení* Bohumína“.³⁹ Také výraz „okupace“ byl převzat z polských zdrojů. Poprvé se ale týkal roku 1919 – polský vyslanec Papée se v rozhovoru s přednostou politického oddělení Ministerstva zahraničních věcí ČSR vyslancem Krnem zmínil o tom, že v roce 1919 přišla na Těšínsko „*násilná okupace* československým vojskem“.⁴⁰ Záznam o rozhovoru ministra Krofty s rumunským vyslancem ze 28. září uvádí názor polských diplomatů, že Polsko je ochotno se zříci plebiscitu a zachová neutralitu, pokud Československo svolí k tomu, aby se uskutečnila „*okamžitá okupace* části tohoto území, dvou okresů Fryštát a Těšín“.⁴¹

Ale i vlastní československé dokumenty užily slovo „okupace“, např. v odpovědi ministra Krofty z 1. října na polské ultimátum ze 30. září. Československá nóta byla samozřejmě ve francouzštině, takže příslušný výraz zněl „l'occupation par les troupes polonaises“ (okupace polskými vojsky), což vydavatelé dokumentu v roce 1985 přeložili do polštiny poněkud eufemisticky jako „*wkroczenie oddziałów polskich*“.⁴² Jednoznačně

³⁷ Československá zahraniční politika v roce 1938. Sv. II (1. červenec – 5. říjen 1938). Praha 2001, s. 434 (dokument 756).

³⁸ Tamtéž, s. 470 (dokument 787).

³⁹ Tamtéž, s. 501 (dokument 826).

⁴⁰ Tamtéž, s. 348-349 (dokument 655). Poznámka vydavatele opakuje slova o „*následné okupaci* částí Těšínska československým vojskem“, kterou ale chybně situuje do ledna roku 1920.

⁴¹ Tamtéž, s. 431 (dokument 752).

⁴² Tamtéž, s. 475 (dokument 794); LANDAU, Z. – TOMASZEWSKI, J., c. d., s. 511 (dokument 460).

se vyjadřoval i prezident Beneš, když 1. října uvažoval o možnosti „napadení“ nebo „agrese“ ze strany Polska.⁴³ Pro poměry v následující druhé republice je naopak charakteristické, že její úřady tiskového dozoru postupně zakázaly užívat v souvislosti se zábořem pohraničních území nejen slovo okupace, ale i výrazy mnohem mírnější, jak o tom svědčí pokyny platné od 1. února 1939: „Pro bývalé územní součásti republiky Česko-Slovenské jest přípustné v tisku pouze označení »území (kraje) p ř i p o j e n é k Německu, Polsku nebo Maďarsku«, nikoliv »odstoupené« nebo »zabrané« apod.“⁴⁴

Běh času již poněkud otupil ostří některých podobně vyhocených pojmů. Někteří čeští historici již dokonce přestali vnímat termín „Zaolzie“ jako pejorativní, a ve shodě s historií polskými tak označují konkrétní část území českého Těšínského Slezska. Namísto termínu „okupace“ užívají dnes pro onu polskou akci na Těšínsku v roce 1938 spíše termín „zábor“, ale ani ten jejich polským kolegům nepřipadá adekvátní. Podobně zase Češi sotva mohou v této souvislosti akceptovat termín „rewindykacja“, a některé podobné termíny. Zřejmě nezbude, než se s tím smířit.

⁴³ *Československá zahraniční politika v roce 1938*, c. d., s. 471-472 (dokument 789 a 790). V dokumentu 789 uvedl rovněž: „Dělám dotaz k anglické vládě vzhledem k mnichovské dohodě. Přijali jsme to jako celek, žádáme tudíž, abychom byli anglickou a francouzskou vládou okamžitě chráněni proti jednostrannému nápadu z polské strany.“

⁴⁴ BUBENÍČKOVÁ, R. – HELEŠICOVÁ, V. – MACHATKOVÁ, R.: *Tiskové pokyny pomnichovské republiky*. Odboj a revoluce – Zprávy, r. VII, 1969, č. 1, s. 180.